

9. Кокорев Л.Д. Участники правосудия по уголовным делам / Л.Д. Кокорев. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1971. – 160 с.
10. Резник Г.М. Внутреннее убеждение при оценке доказательств / Г.М. Резник. – М. : Юрид. лит., 1977. – 118 с.
11. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: [підручник] / Л.М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
12. Омельченко Т.В. Мета кримінального судочинства / Т.В. Омельченко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми публічного та приватного права» м. Запоріжжя, 3 жовтня 2012 року. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – С. 310-312.
13. Дубринный В.А. Деятельность следователя по расследованию преступлений. (Общая характеристика. Цели. Действия) / В. А. Дубринный. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 146 с.
14. Сереброва С. П. О цели современного уголовного судопроизводства России / С. П. Сереброва // Российский судья. – 2005. – № 6.
15. Филин Д.В. Уголовный процесс Украины: система и структура права, законодательства, деятельности / Д. В. Филин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iuaj.net/node/1464>
16. Масленникова Л.Н. Методология познания публичного и частного (диспозитивного) начал в уголовном судопроизводстве. – Л.Н. Масленникова. – М. : Академия Управления МВД России, 2000. – 180 с.
17. Володина Л.М. Цели и задачи уголовного процесса /Л.М. Володина // Государство и право. –1994. – № 11. – С. 126-131.
18. Томин В.Т. Острые углы уголовного судопроизводства / В.Т. Томин. – М. : Юрид. лит., 1991. – 240 с.
19. Строгович М.С. Материальная истина и судебные доказательства в советском уголовном процессе / М. С. Строгович. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – 384 с.
20. Мотовиловкер Я.О. Установление истины в советском уголовном процессе / Я.О. Мотовиловкер. – Ярославль: Изд-во Яросл. ун-та, 1974. – 71 с.
21. Халемін М.Б. Співвідношення понять «встановлення об'єктивної істини» та «всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи» в контексті співвідношення «мета-засіб» у кримінальному судочинстві / М.Б. Халемін // Вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2002. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages /biblio/visnik /2002_2/ xalemin.htm

УДК 343.85: 34.311

ВЗАЄМОДІЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

INTERACTION AS A FACTOR OF IMPROVEMENT OF OPERATIONAL COUNTERACTION TO SMUGGLING LAW ENFORCEMENT AGENCIES

Хараберюш О.І.,

*кандидат юридичних наук,
заступник начальника головного відділу
Служби безпеки України в Донецькій області*

Надається гносеологічний підхід до визначення впливу взаємодії на удосконалення протидії контрабанді оперативними підрозділами правоохоронних органів. Зроблені ґрунтовні висновки та висунуті пропозиції щодо взаємодії як чинника удосконалення протидії контрабанді оперативними підрозділами правоохоронних органів.

Ключові слова: взаємодія, контрабанда, оперативна техніка, науково-дослідна робота, оперативно-технічні заходи.

Предоставляется гносеологический подход к определению влияния взаимодействия на усовершенствование противодействия контрабанде оперативными подразделениями правоохранительных органов. Сделаны основательные выводы и выдвинуты предложения касательно взаимодействию как фактора совершенствования противодействия контрабанде оперативными подразделениями правоохранительных органов.

Ключевые слова: взаимодействие, контрабанда, оперативная техника, научно-исследовательская работа, оперативно-технические мероприятия.

The epistemological approach to definition of influence of interaction on improvement of counteraction is given to contraband by operative subsections of law enforcement bodies. Made solid conclusions and proposals on cooperation as a factor of improving counter contraband operational units of law enforcement agencies.

Key words: interaction, contraband, surgical technique, research work, operating-technical actions.

Постановка проблеми. Економічна та суспільна небезпека контрабанди, а також труднощі, з якими пов'язано її виявлення і розслідування, потребують об'єднання зусиль митних органів, органів внутрішніх справ, служби безпеки, прокуратури та інших

правоохоронних органів. Під об'єднанням зусиль слід розуміти не просте об'єднання сил, а взаємодію з чітким розмежуванням прав і обов'язків, передбачених законом, яка, на думку практичних працівників, знаходиться на низькому рівні.

Стан наукового дослідження. Теоретичні розробки стосовно загальної сутності взаємодії досліджувались такими науковцями, як К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, М.І. Бажанов, В.М. Горбачов, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, О.Ф. Долженков, Ю.В. Дубко, В.П. Захаров, М.П. Карпушин, І.П. Козаченко, М.В. Корнієнко, В.А. Лапгій, О.Г. Лекарь, В.О. Лукашов, М.П. Лашин, А.В. Ліпкан, Д.Д. Максаров, М.В. Маркелов, Б.Я. Нагіленко, П.М. Назаров, Д.Й. Никифорчук, С.С. Овчинський, В.Л. Оргинський, Ю.Ю. Орлов, М.І. Панов, В.Г. Самойлов, Г.К. Синилов, О.П. Снігерьев, О.Є. Трусов, Г.А. Туманов, І.Р. Шинкаренко та ін. Але необхідно з'ясувати, як взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів впливає на ефективність протидії контрабанді.

Виклад основного матеріалу. Контрабанда – явище транснаціональне. Як вже наголошувалося, такі злочини належать до глибоко замаскованих, багатоепізодних, що чиняться переважно організованими групами, які мають міжрегіональний і міждержавний характер. Характерні ознаки, що властиві міжрегіональним злочинним групам, які впливають на тактику виявлення і розслідування контрабанди, такі: стійкість маршрутів міграції злочинних груп (переважно в найбільші міста України); формування таких груп на етнічній, земляцькій основі; наявність у злочинних груп надійних, задалегідь встановлених зв'язків серед місцевих жителів.

Проблемам протидії організованим формам злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів упродовж тривалого часу було приділено увагу науковців, дослідження яких умовно можна поділити на три групи:

- 1) загальні дослідження, в яких розглянуто теоретичні основи управління підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (далі – ОРД);
- 2) дослідження загальних теоретичних, правових та організаційно-тактичних проблем ОРД оперативними підрозділами правоохоронних органів;
- 3) дослідження прикладних проблем координації та взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів (приватні теорії ОРД) [1].

Більш предметно й наближено до проблем взаємодії правоохоронних органів, спрямованих на припинення суспільно-небезпечних діянь, кваліфікованих кримінальним законом як злочини, підходять представники оперативно-розшукової науки. За період формування теоретичних поглядів на існування теорії ОРД як окремої галузі юридичної науки їх можливо поділити на декілька груп [1, с. 36].

Перша група – як об'єкт дослідження теорії ОРД розглядається злочинність (П.О. Олейник, О.Г. Птіцин, О.І. Алексеев, Г.К. Синілов).

Друга група – як об'єкт дослідження розглядається злочинність та оперативно-розшукова практика (О.О. Квачевський (1908 р.), Д.В. Гребельський, В.Г. Самолов). До цієї групи слід віднести також І.М. Снігерьева (1908 р.), до об'єкта «розшуку» він відносив, окрім осіб, причетних до злочину, ще й середовище, в якому він вчинюється, а також вияв-

лення зв'язку їх між собою (кримінальна активність). В.І. Філіпенко, В.Ю. Фролов та С.С. Овчинський приділяють значну увагу злочинності та кримінальній активності, не відокремивши їх від практики ОРД. Означені науковці можуть бути віднесені до другої групи.

Третя група – як об'єкт пізнання теорії ОРД є розвідувальна діяльність у широкому розумінні (розвідувальна інформація) (В.П. Фомічов).

Однак у межах означених груп поглядів є відмінності. Значний внесок у розвиток уявлень про сутність об'єкта теорії оперативно-розшукової діяльності зробив професор Д.В. Гребельський, яким визначено як об'єкт пізнання злочинність та боротьбу з нею; систему органів та апаратів, що здійснюють розкриття злочинів; організацію і тактику спеціалізованого управління боротьби зі злочинністю, запобігання і розкриття злочинів оперативно-розшуковими апаратами. Таким чином, вперше до об'єкту ОРД віднесена взаємодія як складовий елемент організації ОРД.

В Україні основний напрям досліджень був прикладний, однак проблеми розвитку теорії ОРД щодо її об'єкта та предмета здійснено у низці наукових та науково-методичних робіт, практично у всіх докторських дисертаціях (К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Оргинський, О.П. Снігерьев; Д.Й. Никифорчук) та значному прощарку кандидатських робіт, захищених представниками МВС України (практично у 80% від всього обсягу захищених дисертацій розглядаються теоретичні питання, які розширюють коло поглядів на сутність об'єкта теорії ОРД).

В останні роки здійснений захист низки докторських досліджень, які, спираючись на досягнення юридичної науки, положення та постулати загальної філософії та філософії права, зробили значний внесок у розробку методології ОРД, поглибили уявлення про саму ОРД, її соціальну роль, сутність і зміст [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Означені докторські дисертації та низка робіт з теорії ОРД, виданих представниками відомчих науково-дослідних та навчальних закладів, визначили, що теорія оперативно-розшукової діяльності вийшла на новий рівень свого розвитку, яка забезпечує загальну мету існування правоохоронних органів та спецслужб – забезпечення національної безпеки та нейтралізація факторів її загрози.

З викладеного можемо констатувати, що об'єкт теорії оперативно-розшукової діяльності є частиною об'єктивної дійсності (явища, процеси, стан, дії), яка пізнається означеною галуззю науки. Він є складною динамічною багатоелементною системою, що постійно змінюється, і його умовно можна поділити на три рівні, одним з яких є система приватних теорій [1, с. 41–43].

Система приватних теорій є найбільш динамічною частиною загальної теорії ОРД і постійно поповнюється у міру обґрунтування їх специфічної спрямованості загального розвитку. Сьогодні фактично виокремилася приватна теорія «взаємодії суб'єктів ОРД між собою та середовищем, що оточує», а також

можна вивести теорію «взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді».

Оперативні підрозділи правоохоронних органів та інших установ на різних рівнях постійно повинні здійснювати взаємодію між собою і мають для цього значний позитивний досвід практичної роботи. Але навіть за наявності такого досвіду подальший розвиток взаємодії стримується недостатньою теоретичною розробленістю правових основ, організації і тактики її здійснення. Необхідно зауважити, що на сьогоднішній день не напрацьовано єдиної точки зору на сутність взаємодії взагалі та між оперативними підрозділами правоохоронних органів України щодо оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді зокрема.

При тому, що науковий плюралізм припускає наявність різних точок зору на одні й ті самі питання, більш глибокі та спеціалізовані дослідження, як правило, дозволяють зняти значну частину існуючих протиріч.

Аналіз досліджень, виконаних представниками різних галузей юридичної науки та науковцями, що займаються проблемами оперативно-розшукової діяльності, наші дослідження [1] дозволяють констатувати, що *взаємодія є багатоаспектною діяльністю. Її правове регулювання не може бути віднесено до однієї галузі матеріального або процесуального права. На сьогодні жодний законодавчий акт не розкриває повністю правових основ взаємодії правоохоронних органів та не визначає її форми під час протидії злочинності загалом та оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді зокрема.*

Сприяти зміні такого становища буде розробка новітньої редакції Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», який повинен містити розділ «Координація та взаємодія під час здійснення оперативно-розшукової діяльності», в якому потрібно відобразити завдання, принципи й форми взаємодії всіх суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

Стан відомчого нормативного регулювання питань взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів не відповідає вимогам часу: нечітко сформульовано основи й підстави взаємодії; є протиріччя нормативних актів чинним законам; не всі форми та напрями взаємодії регламентовані в них тощо. *Сприяти вирішенню існуючих проблем може: по-перше, розробка міжвідомчої Настанови «Про організацію взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів»; по-друге, проведення наукових досліджень ВНЗ МВС на замовлення оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо порядку проведення оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій для протидії контрабанді, іншим злочинам.*

Прикладом може бути проведена нами науково-дослідна робота, результатом якої стала розробка науково-практичного посібника «Отримання інформації з телекомунікаційних мереж мобільного зв'язку та її використання у кримінальному провадженні»,

який було впроваджено в практичну діяльність оперативних підрозділів Служби Безпеки України та який отримав конкретні позитивні результати [9].

Практика показала, що в організації оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді існує низка проблем, а саме:

- низький рівень взаємодії з оперативно-технічними підрозділами;
- відсутність належної взаємодії із суміжними підрозділами правоохоронних органів на рівні обміну інформацією;
- низька результативність співпраці з операторами мобільного зв'язку;
- дуже низька взаємодія з інтернет-операторами;
- відсутність цілеспрямованої роботи на рівні міськрайорганів щодо залучення до конфіденційного співробітництва громадян.

Як відомо, змістом оперативно-розшукової діяльності, в тому числі оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді, є пошук та реалізація інформації з використанням різного роду сил, засобів та організаційно-тактичних форм. Засобом, що сприяє цій діяльності, є взаємодія щодо використання оперативно-технічних засобів. Вона повинна бути спрямована на забезпечення отримання інформації про ознаки діяльності злочинців і ОЗУ та наявність її інфраструктури на рівні району, регіону, державному та міждержавному рівнях; про місця зі складною оперативною обстановкою та про інші об'єкти оперативної уваги тощо.

Важливе місце посідає інформаційна взаємодія, важливим засобом якої є сучасні інформаційно-технічні засоби. Її вдосконалення та здійснення цілеспрямованого узгодженого аналітичного пошуку ознак злочинності з використанням засобів оперативної техніки повинні бути спрямовані на формування *інтегрованого банку даних оперативної інформації* [10].

Зрештою вдосконаленню організації взаємодії правоохоронних органів під час оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді із використанням оперативної техніки сприятиме впровадження новітніх форм аналітичного пошуку, а саме:

- пошук інформації засобами системи Інтернет та використання його як джерела отримання оперативної інформації;
- формування правоохоронними органами регіональних банків інформації за напрямками діяльності;
- створення міжвідомчого централізованого інформаційного банку інформації з різних видів правопорушень;
- використання новітніх оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (наприклад, моніторинг мереж, огляд або вилучення інформації з віддаленого комп'ютера).

Окремим напрямом удосконалення взаємодії з використанням спеціальної техніки є розроблення та вдосконалення міжвідомчих нормативних актів щодо проведення спільних оперативно-технічних заходів, спеціальних операцій та оперативних комбінацій щодо протидії контрабанді.

Одним із основних тактичних напрямів спільної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів є документування протиправної діяльності організованих злочинних угруповань. Для встановлення всіх осіб, причетних до організованого злочинного угруповання, необхідно здійснювати моніторинг телекомунікаційних мереж, вивчати та аналізувати телефонні розмови фігурантів і можливість використання ними інших засобів зв'язку. Налагоджені контакти з операторами мобільного зв'язку відіграють вирішальну роль щодо розслідування контрабанди та пов'язаних із нею злочинів, вирішення оперативно-тактичних завдань та досягнення мети кримінального провадження.

Щодо організації взаємодії операторів зв'язку з уповноваженими державними органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вважаємо доцільним перейняти досвід інших держав та затвердити «Правила взаємодії операторів зв'язку з уповноваженими державними органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність» [9].

Висновки. Отже, ефективна системи координації та взаємодії щодо оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді може бути створена при запровадженні:

1) заходів на рівні держави: розмежування функцій протидії контрабанді між правоохоронними структурами та визначення пріоритетних завдань; розмежування функцій-завдань усіх правоохоронних органів у справі протидії контрабанді; вдосконалення методів збору оперативної інформації з метою виявлення організованих структур злочинних угруповань та їхньої інфраструктури в сфері контрабанди, характеру їх діяльності, взаємозв'язків між ними; розмежування компетенції правоохоронних органів залежно від рівня загрози національній без-

пеці України; виділення відповідних ресурсів на технічне оснащення правоохоронних органів; визначення стратегії та напрямів протидії Держави чинникам загрози національній безпеці України;

2) заходів на рівні відомств: видавання міжвідомчого бюлетеня (бюлетенів) з проблем оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді та іншим злочинам (проблеми використання спеціальної техніки в діяльності правоохоронних органів України щодо протидії контрабанді); сформування ефективної системи моніторингу та нейтралізації негативних тенденцій у правоохоронній сфері; реструктуризація системи оперативних підрозділів правоохоронних органів України з розподілом завдань за тактичним, оперативним та стратегічним рівнями; систематизація статистичної та аналітичної інформації щодо напрямів використання спеціальної техніки, причин несвоєчасного, некваліфікованого використання спеціальної техніки або її ігнорування, умов запровадження результатів використання засобів спеціальної техніки в кримінальний процес; розробка типових спільних оперативно-розшукових заходів із використанням оперативної техніки щодо протидії контрабанді та іншим злочинам; створення спільних міжвідомчих спеціалізованих оперативних груп щодо протидії злочинам за пріоритетними напрямками правоохоронної діяльності; створення міжвідомчих навчальних установ із підготовки та перепідготовки оперативних працівників різних підрозділів; визначення базових науково-дослідних установ (на базі відомчих ВНЗ) із дослідження проблем протидії контрабанді та іншим злочинам оперативно-розшуковими засобами; визначення обов'язків ВНЗ щодо підготовки й перепідготовки персоналу для оперативних підрозділів та координації наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нелегальна міграція: проблеми координації протидії : [монографія] / [О.І. Хараберюш, І.Р. Шинкаренко, І.Ф. Хараберюш]. – Донецьк : Нолідж, 2010. – 335 с.
2. Яценко В.А. Філософсько-правові засади оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / В.А. Яценко. – К., 2005. – 31 с.
3. Ортинський В.Л. Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В.Л. Ортинський. – Х., 2004. – 36 с.
4. Антонов К.В. Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / К.В. Антонов. – К., 2006. – 31 с.
5. Долженков О.Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами ОРД ОВС : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / О.Ф. Долженков. – Х., 2002. – 445 с.
6. Козаченко І.П. Оперативно-розшукова діяльність як державно-правова форма боротьби зі злочинністю (поняття, суть, завдання та підстави) : [навчальний посібник] / І.П. Козаченко. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 1995. – 44 с.
7. Орлов Ю.Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теоретичні, правові та організаційно-тактичні проблеми) : автореферат дис. ... докт. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / Ю.Ю. Орлов. – К., 2008. – 34 с.
8. Снігерьев О.П. Діяльність органів внутрішніх справ на залізничному транспорті щодо боротьби з організованими злочинними групами : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес; криміналістика; судова експертиза» / О.П. Снігерьев. – Х., 1996. – 34 с.
9. Отримання інформації з телекомунікаційних мереж мобільного зв'язку та її використання у кримінальному провадженні : [науково-практичний посібник] / [О.В. Меживой, О.І. Хараберюш, Д.В. Безруков, І.Ф. Хараберюш] ; за ред. професора І.Ф. Хараберюша. – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2013. – 300 с.
10. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 12 жовтня 2009 року № 436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09>.